

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ САМООСВІТИ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ

В. Ю. Фесенко

Національний фармацевтичний університету
вул. Пушкінська 53, Харків, Україна, 61002
fesenkowolodymyr@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7437-0854>

І. С. Сабатовська-Фролкина

Національний фармацевтичний університету
вул. Пушкінська 53, Харків, Україна, 61002
sabinna@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-2770-0413>

Л. В. Галій

Національний фармацевтичний університету
вул. Пушкінська 53, Харків, Україна, 61002
larisa_galiy@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-2594-2590>

У статті виявлено та обґрунтовано педагогічні умови формування в освітньому просторі закладів післядипломної освіти компетентності самоосвіти та самовдосконалення викладачів. Основними методами дослідження обрано теоретичний і системний аналіз; систематизацію інформації щодо проблеми формування і розвитку компетентності самоосвіти та самовдосконалення в системі післядипломної освіти. Розкрито суть поняття «компетентність самоосвіти та самовдосконалення» викладача вищої школи. Запропоновано розглядати означене поняття як готовність і здатність особистості здійснювати ефективну самостійно-пізнавальну творчу діяльність у межах певної професійної сфери завдяки сформованості знань самонавчання та вмінь самоосвітньої діяльності. У статті наводиться аналіз досвіду її формування у викладачів під час їх підготовки в системі післядипломної освіти. Значущою педагогічною умовою реалізації процесу формування й розвитку компетентності самоосвіти та самовдосконалення викладачів визнано готовність науково-педагогічних працівників закладу післядипломної освіти стимулювати здобувача освіти до самоосвіти та самовдосконалення, що сприяє розвитку його особистості, здатності до самостійного особистісно-професійного розвитку у майбутньому. Констатовано, що другою педагогічною умовою є забезпечення самоосвіти та самовдосконалення викладача у процесі опанування ним змісту курсу підвищення кваліфікації на базі закладу післядипломної освіти. Установлено засобом опитування слухачів курсів підвищення кваліфікації та співбесід з науково-педагогічними працівниками ІПКСФ НФаУ, що окреслені педагогічні умови формування та розвитку компетентності самоосвіти та самовдосконалення викладачів передбачають створення стимулюючого освітнього середовища, що сприяє включенню як викладачів, так і здобувачів закладу післядипломної освіти у процес творчої діяльності та стимулює розвиток їх професійних і особистісних якостей.

Ключові слова: викладач, компетентність, самоосвіта, самовдосконалення, педагогічні умови, післядипломна освіта, стимулююче освітнє середовище, педагогічні та науково-педагогічні працівники.

В. Ю. Фесенко, І. С. Сабатовская-Фролкина, Л. В. Галій

Національний фармацевтичний університет
ул. Пушкінська 53, Харків, Україна, 61002

ПЕДАГОГІЧЕСКІЕ УСЛОВІЯ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ САМООБРАЗОВАНИЯ И САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

В статье выявлены и обоснованы педагогические условия формирования в образовательном пространстве заведений последипломного образования компетентности самообразования и самосовершенствования преподавателей. Основными методами исследования выбран теоретический

и системный анализ; систематизацию информации по проблеме формирования и развития компетентности самообразования и самосовершенствования в системе последипломного образования. Раскрыта суть понятия «компетентность самообразования и самосовершенствования» преподавателя высшей школы. Предложено рассматривать обозначено понятие как готовность и способность личности осуществлять эффективную самостоятельно познавательную творческую деятельность в пределах определенной профессиональной сферы благодаря сформированности знаний самообучения и умений самообразовательной деятельности. В статье приводится анализ опыта ее формирования у преподавателей во время их подготовки в системе последипломного образования. Значимым педагогическим условием реализации процесса формирования и развития компетентности самообразования и самосовершенствования преподавателей признано готовность научно-педагогических работников заведения последипломного образования стимулировать соискателя образования к самообразованию и самосовершенствованию, что способствует развитию его личности, способности к самостоятельному личностно-профессионального развития в будущем. Констатируется, что второй педагогическим условием является обеспечение самообразования и самосовершенствования преподавателя в процессе освоения им содержания курса повышения квалификации на базе учреждения последипломного образования. Установлено средством опроса слушателей курсов повышения квалификации и собеседований с научно-педагогическими работниками ИПКСФ НФаУ, что указанные педагогические условия формирования и развития компетентности самообразования и самосовершенствования преподавателей предусматривают создание стимулирующей образовательной среды, способствует включению как преподавателей, так и соискателей заведения последипломного образования в процесс творческой деятельности и стимулирует развитие их профессиональных и личностных качеств.

Ключевые слова: преподаватель, компетентность, самообразование, самосовершенствование, педагогические условия, последипломное образование, стимулирующая образовательная среда, педагогические и научно-педагогические работники.

V. Yu. Fesenko, I. S. Sabatovskaya-Frolkina, Larisa V. Galiy

National University of Pharmacy, st. Pushkinskaya 53, Kharkiv, Ukraine, 61002

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING AND DEVELOPING THE COMPETENCE OF SELF-EDUCATION AND SELF-IMPROVEMENT OF TEACHERS

The article reveals and substantiates the pedagogical conditions for the formation of the competence of self-education and self-improvement of teachers in the educational space of postgraduate education institutions. The main research methods are theoretical and systemic analysis; systematization of information on the problem of the formation and development of the competence of self-education and self-improvement in the system of postgraduate education. The essence of the concept of «competence of self-education and self-improvement» of a teacher of higher education is revealed. It is proposed to consider the designated concept as the readiness and ability of an individual to carry out effective independently cognitive creative activity within a certain professional sphere due to the formation of self-learning knowledge and skills of self-educational activity. The article analyzes the experience of its formation among teachers during their training in the system of postgraduate education. An important pedagogical condition for the implementation of the process of formation and development of the competence of self-education and self-improvement of teachers is the willingness of scientific and pedagogical workers of the institution of postgraduate education to stimulate the applicant for education to self-education and self-improvement, which contributes to the development of his personality, the ability for independent personal and professional development in the future. It is stated that the second pedagogical condition is the provision of self-education and self-improvement of the teacher in the process of mastering the content of the advanced training course on the basis of the institution of postgraduate education. It was established by means of a survey of students of advanced training courses and interviews with scientific and pedagogical workers of IATPS NUPh that the specified pedagogical conditions for the formation and development of the competence of self-education and self-improvement of teachers provide for the creation of a stimulating educational environment, contributes to the inclusion of both teachers and applicants for the institution of postgraduate education in the process of creative activity and stimulates the development of their professional and personal qualities.

Key words: teacher, competence, self-education, self-improvement, pedagogical conditions, postgraduate education, stimulating educational environment, pedagogical and scientific-pedagogical workers.

Постановка проблеми. Необхідність розвитку професійної компетентності викладача обумовлена постійно зростаючими вимогами до рівня загальної та спеціальної підготов-

ки випускників закладів передвищої й вищої освіти; зміною загальноосвітніх парадигм, що фіксують перехід від масово-репродуктивних форм та методів викладання до індивідуаль-

но-творчих; підготовкою педагогічних та науково-педагогічних працівників до професійного, компетентного входження в ринок праці з міцно сформованими потребами в постійному професійному саморозвитку, самовдосконаленні та самореалізації, що актуалізує тему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Над розв'язанням проблеми саморозвитку особистості педагога працювали й працюють нині українські вчені (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Лозовой та ін.). Шляхи розвитку та саморозвитку особистості досліджували педагоги та психологи (М. Гарунов, В. Гриньова, Н. Гузій, О. Дубасенюк, З. Курлянд, С. Пащенко, В. Рибалка, П. Підкасистий, Т. Сущенко, Л. Фрідман, Г. Яворська та ін.). В українській педагогічній науці можна зустріти чимало праць, присвячених діяльності викладача вищої школи (Н. Гузій, О. Гура, Л. Кайдалова, Н. Лосева та ін.). Дослідниками визначено закономірності педагогічної діяльності у ЗВО, критерії ефективності діяльності викладача, основні характеристики його професіоналізму. У той самий час спостерігаємо, що особливості професійної діяльності викладачів вищої школи та умов формування компетентності самоосвіти та самовдосконалення ще не знайшли належного відображення в педагогічних дослідженнях.

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов формування і розвитку компетентності самоосвіти та самовдосконалення викладачів у системі післядипломної освіти.

Методи дослідження. Теоретичні: теоретичний і системний аналіз як нормативно-правової, так і науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження; узагальнення інформації стосовно педагогічно доцільних умов організації самоосвіти та саморозвитку викладачів; визначення понятійно-категоріального апарату щодо проблеми формування і розвитку компетентності самоосвіти та самовдосконалення в системі післядипломної освіти. Емпіричні: опитування здобувачів післядипломної освіти, співбесіда з викладачами закладу післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Важливим напрямом реформування вітчизняної системи освіти є удосконалення рівня професійної компетентності викладачів. Нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України свідчать: «Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність,

загальну культуру»; «Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти» [8].

Низка наукових праць сучасних вітчизняних дослідників присвячена вивченню різноманітних рівнів готовності людини до певного способу дій, як-от: життєва позиція, спрямованість інтересів, ціннісна орієнтація, соціальна установка, домінуюча мотивація, суб'єктивний сенс, що набувається у процесі діяльності особистості та інше. Усе це стосується сфери диспозицій людини, що фіксовані освітою, соціальним досвідом та забезпечують сприйняття й оцінку умов діяльності.

Слід зазначити, що компетентність самоосвіти та самовдосконалення розглядається в двох ракурсах: як якість особистості та як готовність і здатність до саморозвитку. Узявши до уваги наведене твердження, вважаємо доцільним розглядати компетентність самоосвіти та самовдосконалення викладача як готовність і здатність особистості здійснювати ефективну самостійно-пізнавальну творчу діяльність у межах певної професійної сфери, що досягається завдяки сформованості знань самонавчання та вмінь самоосвітньої діяльності. Результатом набуття та вдосконалення означеної компетентності є розвиток здатності особистості досягати значних результатів у професійній діяльності, унаслідок чого формується авторитет педагогічних та науково-педагогічних працівників серед тих, хто навчається; колег; представників громадськості [4].

Постає завдання необхідності визначення педагогічних умов формування й розвитку компетентності самоосвіти та самовдосконалення викладача, спрямованої на розвиток якостей його особистості, професійних компетенцій.

Для досягнення мети дослідження розглянемо суть поняття «педагогічна умова». Проведений нами аналіз літературних джерел дав змогу виявити, що існують різні підходи до його визначення. Зокрема, «педагогічна умова» тлумачиться як:

– категорія дидактики, яка відображає сукупність спеціально спроектованих процедур (заходів) щодо навчального закладу... та його оточення (матеріально-просторового й інформаційно-освітнього середовища) [3, с. 57];

– становище, в якому здійснюється що-небудь, обставини, при яких відбувається що-небудь; обов'язкові обставини, передумови, що визначають, зумовлюють існування чого-небудь [7].

Формування самоосвітньої компетентності залежить від спеціально створених педагогічних умов, що забезпечують ефективність цього процесу. Проаналізуємо підходи авторів до цього питання. Так, на думку дослідника Б. Вовка, ефективними умовами формування й розвитку компетентності самоосвіти та самовдосконалення є: мотивація й педагогічне стимулювання до самоосвіти; підвищення результативності організації самостійної роботи здобувача освіти; застосування ІКТ у процесі формування зазначеної компетентності [1].

Дослідниця І. Мося виділяє такі педагогічні умови формування компетентності самоосвіти та самовдосконалення майбутніх кваліфікованих робітників: цілеспрямований розвиток ... потреби в самоосвіті та самовдосконаленні; системно-послідовне формування «умінь навчатися»; створення сприятливого середовища для самоосвітньої діяльності [6]. На думку авторки, всі описані обставини можна певним чином диференціювати за способом впливу, виділивши наступні групи умов:

організаційні умови, що справляють вплив на формування здатностей самоосвітньої діяльності через організацію досліджуваного процесу (правильна організація самоосвіти

і самовиховання; створення сприятливого середовища для самоосвітньої діяльності);

мотиваційні умови, що стосуються мотивації самоосвітньої діяльності і полягають в цілеспрямованому розвитку ... потреби в самоосвіті та самовдосконаленні;

змістовні умови, що містять інструментально-технологічні умови, що полягають в системно-послідовному формуванні «умінь навчатися» [6].

Ми погоджуємося з окресленими групами педагогічних умов формування компетентності самоосвіти та самовдосконалення. У контексті їх упровадження на базі закладів післядипломної освіти, вважаємо доцільним визначити найбільш значущими мотиваційні та змістові групи, до яких відносимо ті педагогічні умови, що конкретизовані на рис. 1.

Вважаємо слушним твердження низки дослідників [5;10], що формування та розвиток готовності викладача стимулювати здобувачів освіти до самоосвіти та самовдосконалення можливо забезпечити шляхом залучення його до участі в навчальних тренінгах, майстер-класах тощо. На наш погляд, такі твердження відповідають особливостям організації освітнього процесу в закладах післядипломної освіти.

Рис. 1. Педагогічні умови формування компетентності самоосвіти та самовдосконалення викладачів у післядипломній освіті

Узагальнення досвіду роботи Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету (ІПКСФ НФаУ) свідчить, що для сприяння удосконаленню психолого-педагогічних компетентностей його професорсько-викладацької спільноти доцільно планувати й проводити означені освітні заходи. Так, з 2021 року кафедрою педагогіки та психології ІПКСФ НФаУ започатковано роботу «Педагогічних студій». Формами організації роботи «Педагогічних

студій» визнано: майстер-класи, педагогічні читання, «круглі столи», тренінги, воркшопи, міні-лекції, зустрічі з видатними освітянами, науковцями, орієнційними лідерами; презентація новітніх засобів та прийомів навчання, психолого-педагогічної літератури й електронних джерел; вебінари. Інформація про роль «Педагогічних студій» щодо мотивації та стимулюванні професорсько-викладацького колективу інституту до самоосвіти та самоорганізації відбито у табл. 1.

Таблиця 1

Освітні заходи, започатковані організаторами «Педагогічних студій» (січень-червень 2021 р.)

Тема зустрічі	Мета (форма проведення)	Результати
«Компетентнісний підхід у LMS Moodle» (28 осіб)	<ol style="list-style-type: none"> Обмін досвідом упровадження компетентнісного підходу у навчальному процесі ІПКСФ НФаУ шляхом реалізації модуля компетентностей у LMS Moodle. Формування здатності здійснювати об'єктивне оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. (Вебінар) 	<ol style="list-style-type: none"> Обмін напрацюваннями щодо вміння ідентифікації, кількісного оцінювання та вимірювання сукупності знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання на післядипломному рівні освіти. Набуття умінь пов'язувати ресурси та діяльності електронних курсів з відповідними, завчасно визначеними компетентностями
Основні інструменти платформи ZOOM для викладача (30 осіб)	Обговорення й демонстрування можливостей основних інструментів платформи ZOOM в освітньому процесі. Воркшоп	<ol style="list-style-type: none"> Удосконалення вміння організувати колективну групову роботу здобувачів освіти (функція ZOOM «white bord»). Опанування навичками організації кооперації здобувачів освіти як представників мінігруп (функція ZOOM «сесійні зали»)
Використання інтелект-карт в освітньому процесі (41 особа)	<p>Застосування ментальних карт при організації змішаного навчання, дистанційної освіти в університетському освітньому просторі.</p> <p>(Міні-лекція, майстер-клас).</p>	<ol style="list-style-type: none"> Викладення інформації щодо становлення Е-матетики – науки про електронне учіння. Презентація теоретичних засад створення інтелект-карт. Обмін досвідом щодо способів створення інтелектуальних карт в мережі Інтернет, що не потребує завантаження та установки спеціального програмного забезпечення на комп'ютер. Обговорення недоліків та переваг основних програмних засобів (Mindmeister, Coggle, Gitmind). Створення інтелект-карт в синхронному режимі.

Значущою педагогічною умовою формування компетентності самоосвіти та самовдосконалення викладача на базі закладу післядипломної освіти, на наш погляд, є розробка та впровадження курсів підвищення кваліфікації викладачів. Зауважимо, що науково-педагогічними працівниками кафедри педагогіки та психології ІПКСФ

НФаУ впродовж 2020–2021 рр. розроблено та упроваджено у LMS Moodle такі дистанційні курси: «Теорія та практика дистанційного навчання»; «Специфіка підготовки іноземних здобувачів вищої освіти»; «Психолого-педагогічна підготовка»; «Сучасні технології навчання»; «Інноваційні методи навчання».

Програмами курсів передбачено підготовку здобувачем післядипломної освіти індивідуальної творчої роботи на основі аналізу рекомендованих інформаційних джерел психолого-педагогічного характеру (електронні інтерактивні посібники, бібліотеки і науково-метричні бази); використання інформаційно-комунікаційних технологій (мультимедійні засоби, інструменти Google, сервіси й мобільні пристрої для організації відео-лекцій та вебінарів).

Результатом виконання означених робіт є виявлення оригінальних педагогічних ідей, педагогічно доцільного досвіду з метою упровадження освітніх інновацій у процес викладання окремих навчальних дисциплін; побудова особистісного плану подальшого саморозвитку та самовдосконалення здобувачем післядипломної освіти.

Установлено засобом опитування слухачів курсів підвищення кваліфікації кафедри педагогіки та психології та співбесід з науково-педагогічними працівниками ІПКСФ НФаУ, що окреслені педагогічні умови формування та розвитку компетентності самоосвіти та самов-

досконалення викладачів передбачають створення стимулюючого освітнього середовища, яке сприяє включенню як викладачів, так і здобувачів закладу післядипломної освіти у процес творчої діяльності, та стимулює розвиток їх професійних та особистісних якостей.

Висновки. Грунтуючись на теоретичному матеріалі та підводячи підсумки аналізу наукової літератури стосовно особливостей формування й розвитку самоосвітньої компетентності викладачів у вищій школі вважаємо, що успіх їх підготовки залежить від впровадження певних педагогічних умов, а саме: 1) готовність викладача закладу післядипломної освіти стимулювати здобувача до самоосвіти та самовдосконалення; 2) зміст курсів підвищення кваліфікації, що передбачає здійснення самоосвіти та самовдосконалення. Реалізація визначених та обґрунтованих педагогічних умов визнано педагогічно доцільним на шляху створення стимулюючого освітнього середовища. Перспективами подальших досліджень є характеристика компонентів стимулюючого освітнього середовища закладів післядипломної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вовк Б. І. Педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів практичного навчання ПТНЗ. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси, 2016. № 18. С. 24–31.
2. Кайдалова Л. Г. Самоосвіта і самовдосконалення викладача вищого навчального закладу. *Проблеми трудової та професійної підготовки*. Київ, 2011. Вип. 17. С. 40–48.
3. Литвин А., Мацейко О. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 4. С. 43–63.
4. Лутаєва Т. В., Кайдалова Л. Г. Педагогічна культура : навч. посіб. Харків : НФаУ, 2013. 156 с.
5. Мельничук С. Ю. Комплекс педагогічних умов застосування навчальних тренінгів у підготовці майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 56–57. С. 602–609.
6. Мося І. Педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди»*. *Педагогіка. Психологія. Філософія*. 2013. Вип. 28 (1). С. 204–209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2013_28_1_41 (дата звернення: 17.02.2021).
7. Паращенко, Л. І., Пометун, О. І., Савченко, О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики /за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «КІС», 2004. С. 71–84.
8. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 17.02.2021).
9. Сабатовська І. С. Формування професійної компетентності майбутніх викладачів в умовах магістратури. *Humanitarium*. 2019. Том. 44. Вип. 2 : Педагогіка. С. 128–136. DOI 10.31470/2308-5126-2019-2-44-128-136
10. Штефан Л. В. Інноваційні технології в освіті. Харків : Друкарня Мадрид, 2012. 174 с.

REFERENCES:

1. Vovk, B. I. (2017). Pedagogical conditions of formation of self-educational competence of future teachers of practical training of vocational schools]. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series "Pedagogical Sciences"*, (18).

2. Kaydalova, L. H. (2011). Samoosvita y samovdoskonalennya vykladacha Vyshchoho navchal'noho zakladu. [Self-education and self-improvement of a teacher of higher education]. *Problemy trudovoi ta profesiinoyi pidhotovky*, 17, 40–48.
3. Lytvyn, A., & Matseiko, O. (2013). Metodolohichni zasady poniattia «pedahohichni umovy» [Methodological ambush of the «pedagogical mind»]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoyi osvity*, (4), 43-63.
4. Lutaieva, T. V., & Kaidalova, L. G. (2013). Pedagogichna Kul'tura. [Pedagogical culture]. Kharkiv, Ukraine: NUPh
5. Mosya, I. (2013). Pedahohichni umovy formyrovanye samoosvitn'oyi kompetentnosti maybutnikh kvalifikovanikh robitnikiv. [Pedagogical conditions for the formation of self-educational competence of future skilled workers]. *Humanitarnyy visnyk Derzhavnoho vyshchoho navchal'noho zakladu «Pereyaslav-Khmel'nyts'kyi derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni H. S. Skovorody»*. *Pedahohika. Psykholohiya. Filosofiya*. 28 (1). 204-209. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvdpdu_2013_28_1_41
6. Melnychuk, S. Yu. (2017). Kompleks pedahohichnykh umov zastosuvannya navchalnykh treninhiv u pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn [A set of pedagogical conditions for the use of training in the training of future specialists in international economic relations]. *Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. (56–57). 602–609.
7. Parashchenko, L. I., Pometun, O. I., Savchenko, O. Ya. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti: svitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvitnoi polityky. [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]. Kyiv, Ukraine: «K.I.S.»
8. Zakon Ukrayiny. (2014). Pro vyshchu osvitu [Law of Ukraine. On higher education]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
9. Sabatovs'ka, I. S. (2019). Formuvannya profesynoyi kompetentnosti maybutnikh vykladachiv v uslovyyakh mahistratury. [Formation of professional competence of future teachers in the conditions of a magistracy]. *Humanitarium: Pedahohika*. 2(44),128-136. DOI 10.31470 / 2308-5126-2019-2-44-128-136
10. Shtefan, L. V. (2012). Innovatsiini tekhnolohii v osviti [Innovative technologies in education]. Kharkiv, Ukraine: Drukarnia Madryd.